

تحلیلی بولی از تأثیر توسعه بر نابرابری اجتماعی در ایران

محمدرضا طالبان*^{ID}، احسان عسگری**

* دانشیار گروه جامعه‌شناسی، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

ایمیل: talebani@ri-khomeini.ac.ir

ارکید: (۳۸۶۷-۰۹۰۹-۰۰۰۳-۰۰۰۰)

آدرس پستی: ایران، تهران، تهران، منطقه ۲۱، حرم مطهر امام خمینی (ره)، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

** دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی، تهران، ایران.

ایمیل: askariehsan1372@gmail.com

اطلاعات مقاله	واژگان کلیدی
تاریخ دریافت: ۱۳ شهریور ۱۴۰۲	تحلیل بولی
تاریخ پذیرش: ۳۰ آبان ۱۴۰۲	نابرابری اجتماعی
انتشار آنلاین: خرداد ۱۴۰۳	توسعه اقتصادی-اجتماعی
	استان‌های ایران

اطلاعات تکمیلی:

*این اثر تحت حمایت مادی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور (*INSF*) برگرفته شده از طرح شماره ۴۰۰۳۷۵۴ " انجام شده است.

قدردانی: از تمامی افراد و مؤسساتی که در انجام این تحقیق مولفان را مساعدت نمودند، قدردانی می‌شود.

تضاد منافع: نویسندگان مقاله اعلام می‌کنند که در انتشار مقاله ارائه شده تضاد منافی وجود ندارد.

منابع مالی: نویسنده (ها) تحت حمایت مالی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور (*INSF*) قرار گرفته اند.

ارجاع به مقاله:

طالبان، محمدرضا، عسگری، احسان. (۱۴۰۳). تحلیلی بولی از تأثیر توسعه بر نابرابری اجتماعی در ایران. توسعه اجتماعی، (۳)، ۱۸، ۱-۳۰.

doi 10.22055/QJSD.2024.38892.2527

چکیده گسترده

معرفی:

بدون شک دو مؤلفه توسعه و عدالت از ارکان اصلی و اساسی هر جامعه در جهت نیل به پیشرفت، رونق و کارآمدی می‌باشند که سران هر دولت یا حکومتی همواره دغدغه تحقق این مؤلفه‌ها را داشته‌اند. از یکسو، اهمیت این دو مقوله بیشتر از آن جهت مدنظر می‌باشد که هر دو مفاهیمی پیچیده و چند بعدی هستند که همین موضوع باعث می‌گردد که ارتباطی تنگاتنگ میان این مؤلفه‌ها و سایر مؤلفه‌های سیاسی - اجتماعی دیده شود. از سوی دیگر، از آنجائی که این دو مقوله دارای پیچیدگی خاصی هستند، همین عامل باعث درهم تنیدگی این دو مؤلفه و بالتبع ارائه و طرح دیدگاه‌های مختلف و گاهاً متناقض میان آنها گردیده است. بر این اساس، نوشتار حاضر با هدف واکاوی علل نرخ بالای نابرابری اجتماعی در برخی استان‌های ایران به رشته تحریر درآمده است. برای نیل به این هدف، پژوهش حاضر از تکنیک جبر بولی استفاده نمود تا پاسخی به این پرسش فراهم آید که چه ترکیب‌هایی از معرّف‌های توسعه اقتصادی- اجتماعی موجب شکل‌گیری نرخ بالای نابرابری اجتماعی در برخی استان‌های ایران شده‌اند. در این راستا، با مروری بر ادبیات نظری و تجربی موجود در رشته‌های جامعه‌شناسی و اقتصاد و با توجه به رابطه تنگاتنگ مؤلفه نابرابری اجتماعی با توسعه اقتصادی- اجتماعی در نهایت پنج عامل علی انتخاب گردید: تولید ناخالص داخلی، صنعتی‌شدن، شهری‌شدن، سواد و امید به زندگی. چنانچه در زمینه تئوریک، سه الگوی نظری کوزنتس (منحنی وارون U کوزنتس)، چلبی (خطی منفی) و رفیع پور (خطی مثبت) در این تحقیق مطرح نظر قرار گرفت و به مدد آنها و همچنین مطالعات تجربی پیشین به شروط علی نیل پیدا شد.

متدولوژی:

از آنجا که سازه‌های اصلی این تحقیق یعنی، توسعه اقتصادی- اجتماعی و نابرابری اجتماعی صفت سیستم‌های اجتماعی می‌باشند، بحث پیرامون آنها در واقع بحثی در سطح کلان و نه در سطح خرد (کنشگران فردی) می‌باشد. به همین دلیل و با توجه به اصل لزوم تناسب روش با موضوع، از روش تطبیقی استفاده شد. مهم‌ترین وجه ممیزه روش

تطبیقی (اعم از کمی و کیفی) از سایر روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی عبارت از به‌کارگیری و استفاده از واحدهای کلان اجتماعی (سیستم‌ها) به عنوان واحد تحلیل است. لازم به توضیح است که به‌کارگیری تکنیک جبر بولی در تحلیل تطبیقی ابزار پیچیده‌ای است. برای تحلیل مجموعه داده‌هایی با N متوسط (۵ تا ۵۰ مورد) می‌باشد. از آنجا که مطالعه حاضر از نوع مطالعات تطبیقی درون‌کشوری است، ترجیح داده شد تا واحد تحلیل این مطالعه تطبیقی را «استان» قرار دهیم. از این رو، اگر گفته شود که «واحد تحلیل» و «سطح تحلیل» در مطالعه حاضر به ترتیب «استان» و «ایران» می‌باشد، سخن دلالت‌آمیزی بیان شده است. در حقیقت، تمام استان‌های ایران (۳۱ استان) در سال ۲۰۱۵ (بر اساس آخرین سرشماری نفوس و مسکن) مدنظر قرار گرفته و داده‌های ثانویه مربوط به هر یک از معرف‌های تحقیق از طریق سالنامه آماری کشور (۲۰۱۵) برای هر استان گردآوری و مورد تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌ها:

یافته‌های مستخرج از تحلیل بولی دلالت بر آن داشت که چهار ترکیب متفاوت در استان‌های ایران به‌عنوان شروط کافی نرخ بالای نابرابری دست‌اندرکار بوده‌اند: الف) ترکیبی از تولید ناخالص داخلی پایین به اضافه صنعتی‌شدن پایین و شهری‌شدن پایین؛ ب) تولید ناخالص داخلی بالا به اضافه سواد پایین و صنعتی‌شدن بالا و شهری‌شدن بالا؛ ج) سواد بالا به اضافه صنعتی‌شدن بالا و شهری‌شدن بالا و امید به زندگی بالا؛ د) تولید ناخالص داخلی بالا به اضافه سواد بالا و صنعتی‌شدن پایین و شهری‌شدن بالا.

نتیجه:

نتایج تحلیل بولی نشان داد که چهار الگوی علی از داده‌های جدول ارزش مربوط به استان‌های ایران قابل استخراج است. اول، وجود ترکیبی از صنعتی‌شدن پایین، شهری‌شدن پایین و تولید ناخالص داخلی پایین در استان‌های ایران. دوم، استان‌هایی که واجد سواد پایین، صنعتی‌شدن بالا، شهری‌شدن بالا و تولید ناخالص داخلی بالا بودند. سوم، استان‌هایی که واجد ترکیبی از شروط علی سواد بالا، صنعتی‌شدن بالا، شهری‌شدن بالا و امید به زندگی بالا بودند. و در نهایت، استان‌هایی که واجد ترکیبی از شروط علی سواد بالا، صنعتی‌شدن پایین، شهری‌شدن بالا و تولید ناخالص داخلی بالا بودند. حاصل سخن آن که، چهار ترکیب متفاوت از شروط علی تشکیل‌دهنده توسعه‌یافتگی در استان‌های ایران، موجب تکوین میزان بالایی از نابرابری اجتماعی گشته‌اند. بدین معنی که

با تکیه بر نتایج این پژوهش باید گفت اساساً ترکیب‌هایی متفاوت و گاهاً متناقض برای تبیین و علل‌یابی نرخ بالای نابرابری اجتماعی در استان‌های ایران استخراج شده است که ممکن است با توجه به ساختار و بافت متفاوت استان‌های ایران، این نتایج به دست آمده است و یا اینکه به این برگردد که احتمالاً متغیرهای دیگری غیر از توسعه اقتصادی - اجتماعی قادر باشند چنین مسئله ای را دقیق‌تر تبیین نمایند. به‌رحال، در استان‌های ایران چهار الگو یا ترکیب متفاوت، نابرابری اجتماعی بالایی را به بار آورده‌اند که لازم است به این الگوها با دقت بیشتری نگریست و همچنین در تحقیقات آتی، تلاش‌گردد قدم‌هایی محکم‌تر در راستای افزودن متغیرهای تأثیرگذار دیگری بر نابرابری اجتماعی برداشت تا مشخص شود که چه مؤلفه‌هایی قادراند این مسئله را بهتر مورد واکاوی و تبیین قرار دهند.

منابع:

- Afshari, Z. & Beigzadeh, S. (2016). "Financial development, income inequality and poverty in Iran", *Economic Development Policy Quarterly*, Vol. 5, No. 1 (14 series): 9-28. (Persian).
- Ahmadi, A. M. & Shaghaghi Shahri, V. (2006). *Economic development and planning*, Hamedan: Noor Al, first edition. (Persian).
- Ashrafi, S.; Behboodi, D. & Dezhpasand, F. (2017). "Examining the non-linear relationship between income inequality and economic growth: a case study of Iran, applied theories of economics", the fifth year (3): 21-42. (Persian).
- Bagheri, F. (2014). "Investigating the relationship between economic growth and income distribution in Iran", *International Conference on Engineering and Applied Sciences*, first session. (Persian).
- Chalabi, M. (2015). *Sociology of order: theoretical description of social order*, Tehran: Ney, Eighth edition. (Persian).
- Chalabi, M. & Akbari, H. (2008). "Political development, economic development and social inequality; a comparative-longitudinal study (1970-2000)", *Iranian Journal of Sociology*, Vol. 6 (3): 28-46. (Persian).
- Cornia, G. A. (1999). *Liberalization, globalization and income distribution*, unu/wider, Helsinki, finland.
- Country Program and Budget Organization (2018). *Deputy of statistics and information*. (Persian).
- Dehghani, A. Hosseini, S. M. H. Fatahi, M. & Farid Hekmati, P. (2016). "Investigating the relationship between economic growth and income distribution in Iran during 1971-2014 using the soft transition nonlinear regression approach", *Iranian Journal of Applied Economic Studies* (21): 213-236. (Persian).

Deiningner, K. & Squire, L. (1997). "Economic growth and income inequality: Reexamining the links", *Finance & Development*, 34(1), ProQuest social science journals, pg. 38.

Garb, A. (2016). *Social Inequality: Perspectives of Classical and Contemporary Theorists* (Mohammed Siahpoosh and Ahmadreza Gharavizad, translators), Tehran: Contemporary Publishing House, fifth edition. (Persian).

Hosseinzadeh, H. (2016). "The impact of economic growth on income distribution in the countries of the Middle East and North Africa region: a spatial econometric approach", *Economic Research and Policy Quarterly*, 82 (2): 233-260. (Persian).

Iran Statistics and Information Center (2014). *Statistical yearbook of the country*. (Persian).

Iran Statistics and Information Center (2015). *Statistical yearbook of the country*. (Persian).

Kuznets, S. (1955). "Economic growth and income inequality", *The American economic review*, 45(1), 1-28.

Mehrgan, N.; Musaei, M.; & Kihani Hekmat, R. (2007). "Economic growth and income distribution in Iran", *Social Welfare Quarterly*, Vol. 7 (28): 57-77. (Persian).

Momeni, F. (2016). *Social justice, freedom and development in Iran today*, Tehran: Eshar and Negar. (Persian).

Naji Maidani, A. A. (1995). *Examining the mutual effects of economic growth and income distribution in Iran*, Master's thesis, Tarbiat Modares University. (Persian).

Nili, M. (1997). *Iran Economy*, Tehran: Higher Institute of Research in Planning and Development, first edition. (Persian).

Nili, M. & Farah Bakhsh, A. (1998). "The relationship between economic growth and income distribution", *Program and Budget Journal*, No. 33 and 34: 121-154. (Persian).

Panniza, U. (2002). "Income inequality and economic growth: evidence from American data", *journal of economic growth*, 7(1), 25-41.

Rafipour, F. (2014). *Development and conflict (an effort towards the analysis of the Islamic revolution and social problems of Iran)*, Tehran: Publishing Company, the tenth edition. (Persian).

Ragin, Ch. (1987). *The comparative method*, Berkeley and Los Angeles: university of callifornia press.

Ragin, Ch. (1994). *Constructing Social Research*, Ping Forge Press.

Ragin, Ch. (2008). *Redesigning Social Inquiry: Fuzzy-Sets and Beyond*, Chicago: University of Chicago Press.

Ram, R. (1988). *Economic development income inequality world development*, Vol. 16. No. 11.

Ram, R. (1997). "Level of economic development and income inequality: Evidence from the postwar developed world", *southern economic journal*, 64(2), 576-583.

Taleban, M. R. (2008). *Methodology of Revolution Studies with Emphasis on Islamic Revolution*, Tehran: Research Vice-Chancellor of Imam Khomeini (S) and Islamic Revolution Research Institute, first edition. (Persian).

Taleban, M. R. (2010). *Macro political sociology*, Tehran: Sociologists, first edition. (Persian).

Tamizi Far, R.; Azkia, M.; Vothoqi, M. (2019). "Sociological analysis of development and inequality in Iran", *Journal of Sociological Studies* (56): 315-338. (Persian).